

Asia: VN/19788/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi paikallisen sopimisen edistämistä koskevaksi lainsäädännöksi

Yleiset huomiot

Yleiset huomionne esityksestä

Paikallisen sopimisen laajentamisessa tulisi lähtökohdaksi ottaa vapauksien ja vastuun tasapaino. Esityksen toteuttamisella vapauksia lisätään, mutta sopimusneuvottelujen tasapuolisia edellytyksiä tai sopimusten valvontaa tai sanktioita ei käsitellä tai lisätä. Esitystä tulisi näiltä osin korjata.

Esityksen toteuttaminen heikentää työnantajapuolella kannusteita järjestäytyä työnantajaliittoihin. Tämä vaarantaa toimivat neuvottelusuhteet työpaikoilla sekä yleissitovien työehtosopimusten voimassaolon pidemmällä aikavälillä. Näillä seikoilla on keskeinen merkitys palkansaajien vähimmäistyöehtojen toteutumiselle.

Työlainsäädännön kehittämisen toimenpiteet tulisi valmistella yhteistyössä keskeisten työmarkkinajärjestöjen kanssa hallitusohjelman tavoitteiden pohjalta. Valmisteluun on varattava riittävä aika, jotta kaikki keskeiset näkökulmat ja riskit tulevat huomioiduiksi. Paikallisen sopimisen lakiesitys on valmisteltu liian nopealla aikataululla, sillä esimerkiksi valvontakysymykset ovat jääneet asiallisesti käsittelemättä.

Mietinnössä esitetään, että muutoksilla järjestäytyneet ja järjestäytymättömät työnantajat asetetaan yhdenvertaiseen asemaan paikallisen sopimisen osalta. Järjestäytyneet ja järjestäytymättömät työnantajat eivät ole yhdenvertaisessa asemassa, ja esitetyt muutokset eivät tuo työnantajia yhdenvertaiseen asemaan.

Nyt järjestäytymättömille työnantajille ollaan lisäämässä pelkästään oikeuksia. Järjestäytyneet työnantajat osallistuvat työehtosopimusten kehittämiseen. Heidän edustajansa saavat koulutusta työehtosopimusten sisällöstä ja tulkinnoista. Järjestäytyneet työnantajat ovat työehtosopimuksen

noudattamisen valvontavelvollisuuden piirissä. Mitkään näistä velvoitteista eivät tule koskemaan järjestäytymättömiä työnantajia, eli kyse ei ole yhdenvertaisesta asemasta.

Nykytila ja sen arviointi

1 luku - Asian tausta ja valmistelu

2 luku - Nykytila ja sen arviointi

Paikallisen sopimisen mahdollisuudet ovat nykyisellään laajat. Niitä on lisätty työehtosopimuksissa, kun työmarkkinaosapuolet ovat nähneet tämän tarkoituksenmukaiseksi ja pystyneet huolehtimaan siitä, että sopiminen paikallisella tasolla ei johda työntekijän aseman heikentämiseen.

Sopimisen mahdollisuudet ovat rajatummalla järjestäytymättömien työnantajien osalta. Näitä voitaisiin laajentaa paremmilla tavoilla kuin mitä hallitus esittää.

Kuvaamme asiaa tarkemmin kohdassa toteuttamisvaihtoehdot.

Yrityskohtaiset työehtosopimukset ovat jo nykyisin käytössä oleva ja relevantti vaihtoehto yrityksille. Valtakunnallisuuden vaatimus on perusteltu jatkossakin erityisesti työsuojeluun liittyvissä työlainsäädännön kohdissa.

Tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3 luku - Tavoitteet

4 luku - Keskeiset ehdotukset

Hallituksen esityksessä paikallisen sopimisen edistämisen tavoitteeksi on kirjattu paikallisen sopimisen mahdollisuuksien edistäminen. Reaalitaloudellista, työllisyyteen tai tuottavuuteen kytkeytyvää tavoitetta ei esitetä, mikä on ymmärrettävää, sillä paikallisen sopimisen vaikutuksista työllisyyteen tiedetään vähän tutkimuskirjallisuuden perusteella.

Olisi kuitenkin tärkeää, että muuttaessaan työmarkkinoiden pelisääntöjä yksipuolisella ja työnantajien valta-asemaa tukevalla tavalla, hallitus perustelisi muutosten logiikan muuten kuin vain niiden itsetarkoituksellisuudesta käsin.

Vaikutukset ja muut toteuttamisvaihtoehdot

4.2 luku - Vaikutukset

5 luku - Muut toteuttamisvaihtoehdot

Hallituksen esityksessä on arvioitu esityksen erilaisia vaikutuksia pintapuolisesti. Myös eri toteuttamisvaihtoehtojen osalta on tosiasiaa rajauduttu niihin toimenpiteisiin, jotka on kirjattu hallitusohjelmaan. Toisaalta oikeussuojakeinojen osalta HE poikkeaa hallitusohjelmasta, kun riidanratkaisua ei järjestäytymättömien työnantajien osalta osoiteta työtuomioistuimen tehtäväksi. Akavan Erityisalat kannattaa tältä osin työtuomioistuimen toimivallan laajentamista.

Akavan Erityisalat näkee valituille toteuttamistapavaihtoehdoille kolmenalaisia korvaavia vaihtoehtoja:

1 Ns. kiky-kompromissin (TEM-mietintö 2016) mukainen eteneminen, jossa paikallinen sopiminen laajennettaisiin järjestäytymättömiin yrityksiin samoin edellytyksin ja velvollisuuksin kuin järjestäytyneiden yritysten osalta. Tälle ratkaisulle oli jo olemassa kaikkien suomalaisten työmarkkinajärjestöjen tuki, mutta valitettavasti ratkaisumallia ei silti ole otettu pääministeri Orpon hallituksessa lähtökohdaksi.

2 Sopimismahdollisuuksia voitaisiin laajentaa ensin alle 10 henkilöä säännöllisesti työllistäviin mikroyrityksiin. Näin rajattaisiin muutoksen vaikutuksia yrityskenttään ja parannettaisiin valvonnan mahdollisuuksia. Laajennukset olisivat mahdollisia seuraavissa vaiheissa, kun tieto ja kokemukset sopimisesta lisääntyisivät. Tähän vaihtoehtoon olisi mahdollista sisällyttää tutkimusasetelma paikallisen sopimisen vaikutusten tutkimiseksi.

3 Nk. liityntäsopimusten käytön oikeudellinen arviointi ja näiden oikeusvaikutusten vahvistaminen mahdollistaisi sen, että järjestäytymätön yritys pystyisi oikeudellisesti turvallisesti tekemään erillisen sopimuksen, jonka kautta se saisi työehtosopimuksen tarjoamat täydet sopimismahdollisuudet ilman, että yrityksen tarvitsee itse järjestäytyä.

Näiden päälinjojen lisäksi esitämme tähän lausunnolla olevaan hallituksen esitykseen kytkeytyviä suoria korjaustoimia seuraavan listan mukaisesti:

1 Järjestäytymättömille yrityksille on säädettävä velvollisuus "liputtaa" sopimusaikensa eli ilmoittaa siitä sekä toimittaa tehdyt paikalliset sopimukset viranomaisten ja sovellettavan työehtosopimuksen solmineiden työehtosopimusosapuolten tiedoksi. Tämä lisää valvontamahdollisuutta ja -todennäköisyyttä sekä tehostaa sopimusosapuolten pyrkimystä pysyä työehtosopimusten rajoissa.

2 Työsuojeluviranomaisten mahdollisuudet valvoa sopimista on turvattava. Tätä varten tarvittaneen lisäresursseja.

3 Tarvitaan hyvitysmaksu työehtosopimusrikkomuksista myös järjestäytymättömille yrityksille. Tämä on tilanne järjestäytyneiden yritysten osalta. Kysymys on siten yritysten tasapuolisesta asemasta.

4 Lakiin on kirjattava luottamusmiehen ensisijaisuus henkilöstön edustajana aina silloin, kun luottamusmies on valittu työpaikalla. Oikeus luottamusmiehen valintaan on turvattava laissa kaikilla työpaikoilla kansainvälisten sopimusten mukaisesti. Luottamusmiehen on voitava edustaa myös järjestäytymättömiä työntekijöitä silloin, kun koko henkilöstö voi osallistua hänen valintaansa.

Pääasia ja -ongelma on ollut se, että kaikilla työpaikoilla ei nyt ole henkilöstöedustajaa, jolla olisi sopimusoikeudet. Jatkossa aina jollakin on sopimisoikeudet, viime kädessä luottamusvaltuutetulla. Katsomme, että valittujen tai valittavien henkilöstöedustajien mahdollisuuksia ei tule heikentää.

5 Paikallisten sopimusten irtisanominen on muutettava mahdollistumaan nopeammin niin, että irtisanomisaika voisi olla esimerkiksi yksi kuukausi. Hallituksen esityksessä irtisanomisajaksi esitetään 3 kuukautta. Irtisanomisajan pituudella on tärkeä merkitys etenkin silloin, kun sopimus on solmittu epäasiallisissa oloissa, mikä voi korostua alussa.

6 Riidanratkaisussa hyödynnetään työtuomioistuimen asiantuntemusta työehtosopimusten soveltamiskiiostoissa. Tämä tarkoittaa sitä, että myös järjestäytymättömässä kentässä tehtyjen sopimusten tulkinta viedään työtuomioistuimeen, mistä on kirjaus myös hallitusohjelmassa.

7 Henkilöstölle on turvattava oikeus käyttää asiantuntija-apua paikallisessa sopimisessa.

8 Oikeudenkäyntikuluissa työntekijäpuoli veloitetaan kantamaan vain omat oikeudenkäyntikulut. Työntekijä on työsopimussuhteen heikompi osapuoli, ja hänen turvanaan on pienemmät resurssit etenkin, jos hän ei kuulu liittoon. Työnantajan käyttämän asianajotoimiston kulut voivat nousta korkeiksi.

9 Samassa yhteydessä sovitaan, että henkilöstön hallintoedustusta vahvistetaan. Ruotsissa henkilöstöllä on edustus kaikissa yli 25 henkilöä työllistävissä yrityksissä.

10 Valtio on rajattava pois lakimuutoksen soveltamisen piiristä, sillä esitys on hallitusohjelmakin huomioiden tarkoitettu kohdistumaan yksityisen sektorin käyttöön.

Työsopimuslaki

2 luvun 7a § - Yleissitovaan työehtosopimukseen perustuva paikallinen sopiminen

Ylläkuvatut päävaihtoehdot (3 kappaletta) sekä 10 konkreettisempaa, esitykseen nähden pienimuotoisempaa korjausehdotusta muodostavat siinä määrin runsaasti muutostarpeita hallituksen esitykseen, että emme pidä tarkoituksenmukaisena kuvata niitä tässä pykälätasolla.

Akavan Erityisalat ei kannata hallituksen esitykseen tehtyjä pykälämuutoksia ja säännöskohtaisia perusteluja sellaisinaan. Toteamme kuitenkin, että kannatamme työehtosopimuslain 1 §:ään esitettyä muutosta koskien keltaisten ammattiliittojen toiminnan ennaltaehkäisyn vahvistamista.

13 luvun 3 § - Luottamusvaltuutettu

-

13 luvun 7§ - Poikkeaminen työehtosopimuksella

-

13 luvun 8 § - Yleissitovan työehtosopimuksen laista poikkeavat määräykset

-

Työaikalaki

18 § - Työajan enimmäismäärä

-

34 § - Poikkeaminen työehtosopimuksella

-

35 § - Yleissitovan työehtosopimuksen laista poikkeavat määräykset

-

36 § - Yleissitovaan työehtosopimukseen perustuva paikallinen sopimus

-

Vuosilomalaki

30 § - Poikkeaminen työehtosopimuksella

-

31 §- Yleissitovan työehtosopimuksen laista poikkeavat määräykset

-

Opintovapaalaki

13 a §

-

Yhteistoimintalaki

38 § - Sopimisoikeus

-

Työehtosopimuslaki

1 §

-

5a §

-

Merityösopimuslaki

2 luvun 6a § - Yleissitovaan työehtosopimukseen perustuva paikallinen sopiminen

-

13 luvun 9 § - Poikkeaminen työehtosopimuksella

-

13 luvun 10 § - Yleissitovan työehtosopimuksen laista poikkeavat määräykset

-

Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Huomionne suhdetta perustuslakiin ja säätämisjärjestystä koskevasta asiasta

-

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

Huomionne voimaantulo- ja siirtymäsäännöksistä

Akavan Erityisalat esittää muutosten voimaantuloa hieman esitettyä myöhemmin, esim. 1.3.2025 alkaen, jotta ne häiritsivät seuraavaa työehtosopimusten neuvottelukierrosta mahdollisimman vähän.

Lamponen Pirjo
Akavan Erityisalat AE ry